

panelið

Troyta náttúruna við skynsemi

I. partur

Einahelst tí at tað bert eru nøkur fá ár síðani vit í Føroyum byrjaðu at merkja, at náttúran ikki hevur óavmarkaða leki-dómsmegi, so er okkara móðurmál fátækt uppá orð, ið rættiliga kunnu lýsa teir skaðar — tey mongu ógrøðandi sár — ið vit í okkara girnd eftir støðugt betri materiellum livikorum — valda náttúruni. Hættislig er henda materiella girnd vorðin.

Um tað er hesin tørvur á rámandi orðum, sum er orsökkin til, at vit í minni mun enn onnur framkom-in lond leggja dent á at fyrbyggja hesar skaðar á náttúruna, veit eg ikki, men enn verður so lítið og onki gjørt á hesum øki.

Vónandi koma vit tó til medvit um — áðrenn tað er ov seint — at henda skeiva menning ikki kann halda áfram sum higartil.

Økologi — læran um, hvussu alt hongur saman — hvussu náttúran sjálf skapar javnvág — eigur tí eisini eftir minari áskoðan at verða ein hin fremsta lærugreinin í øllum skúlum, og hon má verða mett líka týðningarmikil sum tað at læra at lesa, skriva og rokna.

Fyri abbar og ommur okkara var »økologi« ein sjálvsagdur partur av tí dagliga livinum. At t.d. torveskan (mineralir og saltir) bleiv koyrd aftur í jørðina — at t.d. (nitrogen) somuleiðis vóru breidd út á bœin ella í eplaveltuna, var fyri tey ein sjálvfylgja. Tað æt bert ikki nakað so fínt sum »økologi« og »ekosystem« tá ið tíðini. Tað æt t.d. »at breiða tøð og tara«.

Vit mugu læra um heildina, áðrenn vit læra um smálutirnar. Men tíverri er tað vorðið so i dag, at vit øll meira og minni eru vorðin smáluta-serfrøingar: Moyggja-

bitaserfrøingar — nebbasildaserfrøingar — gula-rótaserfrøingar — oyrna-serfrøingar. Heildina í øllum, ja, sjálvt menniskj-að sum eina samanhanga-andi veru, hava vit meira og minni mist úr eygsjón.

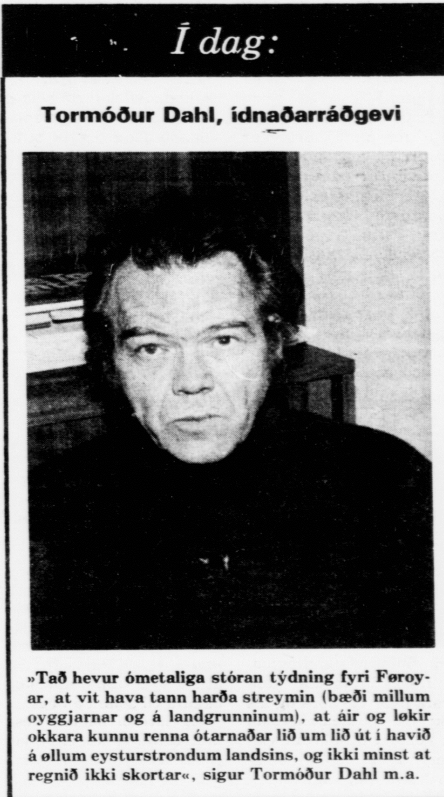
Fyri at liva má menniskjað taka til sín av náttúruni. Tað er treytingin fyri okkara veran. Fyri at liva enn betri mugu vit taka enn meira frá náttúruni, og jú fleiri vit eru, sum støðugt brúka meir og meir, jú harðari og meira oyðileggjandi tykist medferð menniskjans imóti náttúruni at verða, hóast treytingin fyri at vit øll skulu liva væl júst er, at vit troyta náttúruna við skynsemi!

Náttúran lekir sjálf síni sár, bert vit læra okkum at ansa eftir, at henni verður givið aftur alt okkara burturkast (»skrell«, mineralir, kemikalir o.s.fr.) á ein slíkan hátt, at hetta burturkast so at siga av sær sjálvum gliður inn í økologisku ringferðina.

Gjøgnum öldir hava menniskjuni lært seg at røkja landjörðina og tað, ið á henni gror og livir. Í støðugt størri mun hevur menniskjan sett seg sjálv-an í staðin fyri ránsdjór-ini, tí óivað ómeðvitaandi hevur hon skilt, at tað er skilaleyst heimshúsrhald at grunda føði sína á t.d. tikara-, úlva-, krokodillu-ella ravnakjöt. Í dag vita vit eisini, at tað fer umleið 7–10 kg av kjöti at framleiða 1 kg av ránsdjórkjoti, ella fyri tí: menniskjakjoti. Menniskjan hevur v.o.o. lært seg at varðveita tey gras- og plantuetandi djórini — t.d. neyt, seyð, hønur o.s.fr. — júst tí hesi djór liva á einum lægri stigi í føðiketuni.

Vit vita, at tað gongur gott og væl 1 kg av olju til at framleiða 1 kg av kunsttøðum.

Nær fara bændirnir at

Tormóður Dahl, ídnaðarráðgevi

»Tað hevur ómetaliga stóran týðning fyri Føroy-ar, at vit hava tann harða streym (bæði millum oyggjarnar og á landgrunninum), at air og lókir okkara kunnu renna ótarnaðar lið um lið út í havið á øllum eysturstrondum landsins, og ikki minst at regnið ikki skortar«, sigur Tormóður Dahl m.a.

læra, at tað ikki kann vera rætt at knýta framleiðsluna at einari ressours — tvs. olju — ið vit vita er um at tømast? — Serstakliga tá vit eisini vita, at kunsttøðari jørð torvar støðugt meira kunsttøð fyri at geva somu grøði.

V.o.o.: Vit gera jørðina til »kunsttøðarkoman« samstundis sum vit beina burtur tey livskapandi náttúrutøðini.

Sambært kenda holdar-grøðiserfrøðingini professor Georg Borgström (Michigan State University) eru vit, viðvíkjandi havinum, ikki komin longur í menningini av okkara medviti, enn at vit royna sum best at varðveita havsins »tikarar og krokodillur« (toskurin, kalvin, longan v.m.), meðan vit leggja minni dent á, um vit oyða havsins »seyð og neyt« (bláhalurin, brislingurin, rækjurnar, nebbasildin v.m.).

Á myndini hevur Borgström bólkað tey ymisku fiskaslógin soleiðis, at tað fyri at framleiða 1 kg av fiski í einum bólki — trofistigi — fer við millum 5 og 8 kg av fiski úr bólk-inum niðanfyrir.

Fyri at framleiða 1 kg av toski verður sostatt

Í dag:

Nú er uppá tíðina, at eg komi inn á tað sum eg veruliga vil fram til, nevniliga um vatnmegiút-bygging og hvørjar avleiðingar, ið standast av at broyta náttúrliga fesk-vatnsfrárenningarnar.

Framleiðslan av plantu-plankton í ymiskum havs-økjum, er veruliga livs-grundarlagið fyri øllum — avgjørt øllum — fiska-stovnum.

Í staðin fyri nú at rokna við so og so nógvum tons-um av plankton pr. m² av havinum er tað rættari t.d. at rokna við so og so nógvum kilokalorium (kcal) pr. m², ella sum sviin Björn Ganning hevur gjørt (»Havet«, Forskn-ing och Framsted 1977) roknað kcal um til kol-ekvivalent.

At tað er rætt at rokna við t.d. kcal í staðin fyri tons av plankton ella tons av áti, tons av fiski o.s.fr., skilja vit kanska best, um vit samanbera 1 kg av toski við 1 kg av hvalspýggju. Vit skilja tá øll, at tað eru nógv fleiri kcal í toskakjötinum enn í hvalspýggjukjötinum.

Vit vita, at plankton-framleiðslan í havinum, har air og lókir renna út, er 20 ferðir so stór sum á opnum havi, 10 ferðir so stór sum kring strandaøk-ir, har ongar air renna út, og ca. 3 ferðir so stór sum í ýðum og strongum, har streymurin er so harður at

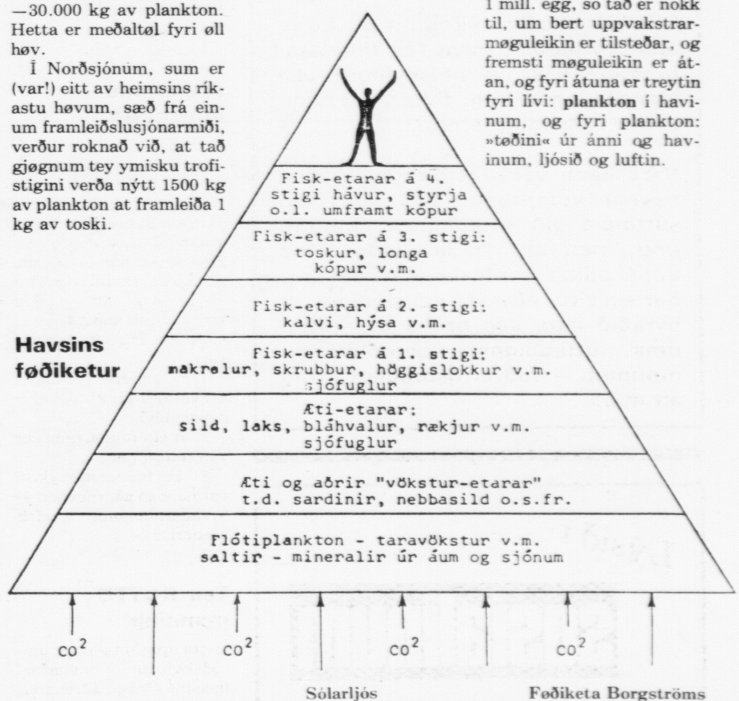
»tøð« frá botninum (deyð-ur tari, rotíð plankton, fiskalortur, saltir, mine-ralir o.s.fr.) verður drigið upp í tað ljósa lagið í sjónum.)Ein treytingin fyri framleiðslu av plankton er munagott ljós og tað røkkur ikki longur niður enn á umleið 30–50 m dýpi).

Av hesum skilja vit, hvønn ómetaliga stóran týðning tað hevur fyri Føroyar, at vit hava tann harða streym (bæði millum oyggjarnar og á landgrunninum), at air og lókir okkara kunnu renna ótarnaðar lið um lið út í havið á øllum eystur-strondum landsins, og ikki minst at regnið ikki skortar.

Vit vita, at »styrkjan« (mongdin) av toskayngul fyri teir ymisku árgangir-nar hanga nágreiniliga saman við nøgdini av tí vatni, sum rennur út frá ánum.

Og er tað nú veruliga so merkiligt? — Við ánum fær planktonið í havinum mineralir, saltir, mold, planturestir o.s.fr. Ja, so at siga alt tað, sum hesum havsplantum tørvar fyri at vaksa. Tað er jú ikki ódrívi í havinum enn á landjörðini: uttan taðing og mineralir av nokrum slag fært tú ikki so mikið sum eitt epli at grógvá.

Átan livir av plankton og fiskayngulin av átu. Hver toskur gýtur 1/2 — 1 mill. egg, so tað er nokk til, um bert uppvakstrar-møguleikin er tilsteður, og fremsti móguleikin er átan, og fyri átuna er treytingin fyri livi: plankton í havinum, og fyri plankton: »tøðini« úr áni og hav-inum, ljósið og luftin.

Telefon
11225
Telex
81221

Skip	Ur Køben-havn	Ur Aal-borg	Ur Haln-stad	Ur Drun-men	Ur Def-zij	Ur Leith	Ur Fø-oyum
Blikur	15/6	13/6				10/6	18/6
Lómur	22/6	20/6					24/6
Heykur			21/6	22/6			25/6
Blikur	29/6	27/6				24/6	2/7
Ravnur					2/7		16/7

PF SKIPAFELAGIÐ FØROYAR